

ХАРАЖАТЛАР ҲИСОБИНИ ЗАНЖИРЛИ БОҒЛАНИШ УСУЛИДА ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18049209>

Каландарова Гулбахор Матякубовна

*Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар
университетининг Тошкент филиали катта ўқитувчиси*

АННОТАЦИЯ. Мазкур мақолада харажатлар таҳлилида қўлланиладиган занжирли боғланиш усулининг моҳияти, ҳисоблаш тартиби ва амалий аҳамияти ёритилган. Ушбу усул ёрдамида харажатлар ўзгаришига таъсир қилувчи асосий омиллар аниқланиб, корхона фаолияти самарадорлигини ошириш имкониятлари кўрсатиб берилган.

КАЛИТ СЎЗЛАР: харажатлар таҳлили, занжирли боғланиш усули, омилли таҳлил, иқтисодий таҳлил, самарадорлик.

ANALYSIS OF COST ACCOUNTING USING THE CHAIN LINK METHOD

Kalandarova Gulbahor Matyakubovna

*Senior Lecturer, Tashkent Branch of Samarkand State University of Veterinary
Medicine, Animal Husbandry and Biotechnology*

ABSTRACT. This article describes the essence, calculation procedure and practical significance of the chain link method used in cost analysis. With the help of this method, the main factors affecting cost changes are identified and opportunities for increasing the efficiency of the enterprise are shown.

KEYWORDS: cost analysis, chain link method, factor analysis, economic analysis, efficiency.

КИРИШ

Бозор иқтисодиёти шароитида корхоналар фаолиятини самарали бошқаришда харажатларни таҳлил қилиш муҳим ўрин тутди. Харажатлар даражасининг ўзгариши турли иқтисодий омиллар таъсирида юзага келади. Шу боис, ушбу омилларнинг таъсирини аниқлаш ва

баҳолаш зарурати пайдо бўлади. Занжирли боғланиш усули харажатлар таҳлилида кенг қўлланиладиган самарали усуллардан бири ҳисобланади.

Харажатлар ҳисобини таҳлил қилиш истеъмолчилар ва корхоналар учун молиявий содиқликни сақлаш, харажатларни оптимизациялаш ва

қарорлар қабул қилиш учун аҳамиятли воситадир. Занжирли боғланиш усули (ёки занжир алмаштириш усули) динамик вазиятларда харажатларнинг ўзгаришини таҳлил қилишнинг самарали усулларида биридир. Ушбу мақолада занжирли боғланиш усулининг назарияси, қўлланилиши ва амалиёти ҳақида тўлиқ маълумот берилди.

ЗАНЖИРЛИ БОҒЛАНИШ УСУЛИНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ

Занжирли боғланиш усули - бу вақт оқимидаги харажатларнинг ўзгаришини таҳлил қилиш учун ишлатиладиган эконометрик усул. Усулнинг асосий мақсади - турли омилларнинг харажатларга таъсирини ажратиб кўрсатиш ва уларнинг динамикасини таҳлил қилишдир.

Усулнинг асосий принциплари:

- Харажатларнинг ўзгаришини турли омилларга тақсимлаш
- Вақт ўтиши билан омиллар ўртасидаги муносабатларни аниқлаш
- Харажатлар динамикасини прогнозлаш имконияти

МЕТОДОЛОГИЯ ВА ҲИСОБЛАШ УСУЛЛАРИ

Занжирли боғланиш усулини қўллаганда қуйидаги қадамлар амалга оширилади:

1. Харажатларнинг ўзгариши умумий формула орқали ифодаланади:

$$\Delta C = C1 - C0$$

бу ерда $C1$ - ҳисобот давридаги харажатлар, $C0$ - асосий даврдаги харажатлар.

2. Омилли таҳлил

Харажатларнинг ўзгариши қуйидаги омиллар таъсирида бўлади:

- Нархларнинг ўзгариши
- Миқдорнинг ўзгариши
- Маҳсулот турининг ўзгариши
- Инфляция таъсири
- Технологик ўзгаришлар

ЗАНЖИРЛИ БОҒЛАНИШ УСУЛИНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШИ

1. Корхона молиявий таҳлилида

Корхоналарда занжирли боғланиш усули:

- Харажатларни назорат қилиш
- Рентабелликни таҳлил қилиш
- Бюджетлаштириш

жараёнларини такомиллаштириш

- Нарх белгилаш стратегияларини ишлаб чиқиш

2. Маиший харажатлар таҳлилида

Истеъмолчилар учун ушбу усул:

- Оила бюджетини режалаштириш

- Харажатларнинг ўзгариш тартибини тушуниш

- Иқтисодий хавфларни баҳолаш имконияти

АМАЛИЁТДА ҚЎЛЛАНИШ МИСОЛЛАРИ

1. Ишлаб чиқариш харажатларини таҳлил қилиш

Мисол учун, ишлаб чиқариш харажатларининг ўзгаришини:

1. Хом ашё нархининг ўзгариши

2. Энергия харажатларининг ўзгариши

3. Меҳнат харажатларининг ўзгариши

4. Технологик самарадорликнинг ўзгариши омилларига ажратиш.

2. Хизмат кўрсатиш соҳасида харажатлар таҳлили

Хизмат кўрсатиш корхоналарида:

- Операцион харажатлар динамикаси

- Ходимлар маоши ва бонуслари таъсири

- Техника ва жиҳозлар харажатлари

УСУЛНИНГ АФЗАЛЛИК ВА ЧЕКЛАНИШЛАРИ

1. Афзалликлари:

- Харажатлар динамикасини детал таҳлил қилиш имконияти

- Турли омилларнинг таъсир даражасини аниқлаш

- Келажакдаги харажатларни прогнозлаш

- Оптимизация чораларини ишлаб чиқиш

2. Чекловлари:

- Маълумотларнинг аниқлиги талаб қилинади

- Мураккаб ҳисоблаш жараёнлари

- Омиллар ўртасидаги муносабатнинг нолинеарлиги

- Ташки омилларни ҳисобга олиш қийинлиги

ЗАМОНАВИЙ
ТЕХНОЛОГИЯЛАР БИЛАН
ИНТЕГРАЦИЯ

1. Маълумотлар таҳлили воситалари

- Big Data технологиялари

- Сунъий интеллект

- Автоматлаштирилган ҳисоб-китоб тизимлари

2. ДАСТУРИЙ ТАЪМИНОТ

- Excel дастурида занжирли боғланиш усулини қўллаш

- Махсус бухгалтерия дастурлари

- Бизнес-аналитика платформалари

КЕЛАЖАКДАГИ

ИСТИКБОЛЛАР

Занжирли боғланиш усулининг ривожланиши:

- Реал вақтда таҳлил қилиш имкониятларининг ошиши

- Сунъий интеллект асосидаги прогнозлаш тизимлари

- Криптовалюта ва блокчейн технологиялари билан интеграция

- Глобал иктисодий кўрсаткичлар билан боғланиш

Хулоса. Занжирли боғланиш усули харажатлар ҳисобини таҳлил қилишнинг самарали усули бўлиб, у корхоналар ва истеъмолчиларга молиявий самарадорликни ошириш, харажатларни назорат қилиш ва оптимал қарорлар қабул қилиш имкониятини беради. Усулнинг замонавий технологиялар билан интеграцияси унинг ахамиятини янада оширмоқда.

Занжирли боғланиш усули харажатлар таҳлилининг амалга оширишда муҳим аҳамиятга эга. Ушбу усул корхоналарга харажатларни самарали бошқариш ва тежаш имкониятларини аниқлашда хизмат қилади.

Ушбу усулни муваффақиятли қўллаш учун маълумотларнинг аниқлиги, методик ёндошувлик ва

доимий такомиллаштириш лозим.
Келажакда занжирли боғланиш усули
янада ривожланиб, иқтисодий

таҳлилнинг муҳим қисмига айланиши
кутилмоқда.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Иқтисодий таҳлил назарияси. – Т.: Иқтисодиёт, 2020.
2. Корхона иқтисодиёти. Дарслик. – Т.: 2021.
3. Молиявий таҳлил асослари. – Т.: 2019.